

LITERATURA

ČURŽIK, V., 1989., *Novi gospodari Valpovštine*, Valpovo : Društvo prijatelja starine
 ČURŽIK, V., 1999., *Petrijevci*. Gubica, Višnja, ur. // Petrijevački ljetopis 1999. Petrijevac : Općina Petrijevac
 ČURŽIK, V., 2000., *Karaševo, posjed vitezova sv. Ivana Krstitelja Jeruzalemskog*. Gubica, Višnja, ur. // Petrijevački ljetopis 2000. Petrijevac : Općina Petrijevac
 KARADŽIĆ, V. S., 1898., *Srpski rječnik istumačen njemačkim i latinskim riječima*. Beograd : Štamparija Kraljevine Srbije
 KARAMAN, I., 1962., *Valpovačko vlastelinstvo : Ekonomsko-historijska analiza*, Zagreb : JAZU
 KLAIĆ, B., 2007., *Rječnik stranih riječi*, Zagreb : Školska knjiga
 KOLAR- DIMITRIJEVIĆ, M., 2013., *Povijest novca u Hrvatskoj : od 1527. do 1941. godine*, Zagreb : Hrvatska narodna banka
 MARKOVIĆ, M., 2002., *Slavonija : povijest naselja i podrijetlo stanovništva*, Zagreb : Golden Marketing

MAŽURAN, I. 2004., *Valpovo : sedam stoljeća znakovite prošlosti*, Valpovo : Poglavarstvo grada Valpova, Matica hrvatska; Osijek : Grafika
 SAMARŽIJA, Z., 2013., *Plaidoyer za svako buduće istraživanje srednjovjekovne Valpovštine*. Najman, Stjepan, ur. // Valpovački godišnjak 2013. Valpovo : Ogranak Matice hrvatske
 SRŠAN, S., 1988., 200 godina školstva i prosvjete u Petrijevcima i povijest Petrijevaca, Petrijevac : Osnovna škola «Republika» Petrijevac
 SRŠAN, S., 2012., *Povijest petrijevačke župe*, Osijek : Državni arhiv u Osijeku, Rkt. župa sv. Petra apostola Petrijevac
 SRŠAN, S., 2000., *Naselja u istočnoj Hrvatskoj : krajem 17. i početkom 18. stoljeća*, Osijek : Državni arhiv u Osijeku
 SRŠAN, S., 2001. *Sandžak Požega 1579. godine*, Osijek : Državni arhiv u Osijeku
 SRŠAN, S., 2005. *Kanonske vizitacije knjiga III : Valpovačko-miholjačko područje 1730.-1830.*, Osijek : Državni arhiv u Osijeku
 ŠIŠIĆ, F., 1896. *Županija Virovitička u prošlosti*, Osijek : Županija Virovitička

MUNICIPAL ADMINISTRATION AND ECONOMY OF PETRIJEVCI IN THE FIRST HALF OF THE 19TH CENTURY

SUMMARY

The paper is based on the published scientific and popular literature on Petrijevac and on the archival records available at the State Archive of Osijek for the period from the end of the 18th to the beginning of the 19th century. The examined records are stored in eight boxes as part of the Valpovo manor fund. The boxes under inventory numbers 107, 147, 148 and 671 contain records written in Latin and only to a lesser extent, in German. The records encompass documents from the period of the District of Petrijevac after the administration reform of 1786. The rest of the examined records are placed in boxes under numbers 449, 450, 451 and 452. These boxes host the documentation of the Municipality of Petrijevac written in Croatian.

There was a settlement called Mursela in the area of the contemporary Petrijevac back in the Roman era. The medieval period saw the erection of the village of Petrovci whereas during the Ottoman Empire, this place grew to be one of the bigger surrounding settlements. Due to its favourable geographical position, the location of the present Petrijevac

is convenient for settlement and hence after the establishment of the Valpovo manor and its award to the Counts of Hilleprang von Prandau at the beginning of the 18th century, Petrijevac became the biggest place in the newly-established manor. Petrijevac turned into the centre of the Municipality of Petrijevac which during that time changed its scope and size. Nevertheless, the municipality had retained its status until 1848 when after the abolishment of feudalism, it became an independent administrative unit. In the meantime, the Municipality of Petrijevac as part of the Valpovo manor was bound to pay fees and taxes both to the landlord and the kingdom. Fulfilment of these obligations was entrusted to the locals who, for pecuniary compensation, took care of the accomplishment of set goals. Their duties referred to making a list of property and liabilities which were to be met by every household, assuring smooth functioning of everyday living in the village and resolving current issues which did not belong to the competences of the central government in Valpovo.

Denis Njari

Osnovna škola Korog
 I. L. Ribara 22, Korog
 HR-31214 Laslovo

Prethodno priopćenje

UDK 070(497.5 Osijek=511.141)“19“

Ključne riječi

osječko novinstvo
 Madari
 najznačajnije osječke novine na mađarskom jeziku
 Szlavóniai Magyar Újság
 Slavonske mađarske novine
 Szlavóniai Magyar Néplap
 Slavonski mađarski narodni list

OSJEČKO MAĐARSKO NOVINARSTVO S POČETKA 20. STOLJEĆA

U radu bit će prikazano osječko mađarsko novinstvo u prva tri desetljeća 20. stoljeća, odnosno od 1908. godine, pa do kraja dvadesetih godina 20. stoljeća, odnosno do 1929. godine. Glavnina rada bavi se najznačajnijim i mađarskim novinama s najdužim kontinuitetom na početku 20. stoljeća, Szlavóniai Magyar Újságom, koji je izlazio puno desetljeće, do raspada Austro-Ugarske Monarhije. Ponovno izdavanje novina na mađarskom jeziku u Osijeku učinjeno je 1921. u novostvorenoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca pod naslovom Magyar Újság. No, budući da mađarska zajednica u novonastaloj državi više nije imala financijsku potporu, njegovo izdavanje obustavljeno je već 1922. godine. Autor se potom bavi izdavanjem Szlavóniai Magyar Néplapa 1927. i postavljenim ciljevima teško ostvarivim pa se te novine gase već u lipnju naredne godine te potom obrađuje posljednje osječke novine na mađarskom jeziku pod naslovom Szlavóniai Újság koje su kratko izdavane tijekom 1929. godine.

UVODNE USPOMENE¹

Julijanska akcija odnosno „Slavonska akcija“ bio je program koji je 1904. pokrenula Tiszina vlada, prvenstveno na planu osnivanja mreže škola s mađarskim jezikom, tečajevima za nepismene, kreditima za pomoć mađarskim poljoprivrednicima itd. Godinu dana prije je József Margitai² predložio izdavanje novina na mađarskom jeziku u Kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji ali je zbog Narodnog pokreta protiv politike hrvatskoga bana Dragutina Khuena Héderváryja procijenjeno da se ne radi o dobrom političkom trenutku pa je izdavanje novina odgođeno. Zatim je sličan prijedlog iznio i reformatski župnik Sándor Ágoston.³ Godine 1900. broj Mađara u Banskoj Hrvatskoj iznosio je 90781, a 1910. godine 105948.⁴ Od toga je u tri slavonske županije – Virovitičkoj, Požeškoj i Srijemskoj, živjelo 1900. godine 70599 Mađara, a 1910. godine 83640 Mađara.⁵ Većina je, dakle, Mađara (Banske) Hrvatske živjela u Slavoniji, točnije njih 77% 1900. godine, a 79% 1900. godine. Jasno je stoga zašto je list namijenjen hrvatskim Mađarima nosio ime *Szlavóniai Magyar Újság*, odnosno zašto je prvenstveno bio namijenjen slavonskim Mađarima. Što se tiče sjedišta uredništva lista, grada Osijeka, 1900. godine broj Mađara iznosio je 2297, a 1910. godine 3729 Mađara te je bio u blizini gotovo etnički potpuno čistih i relativno velikih mađarskih naselja Korod (975 Mađara 1900. godine), Laslovo (937 Mađara), Hrastin (665 Mađara), Vladislavci (590 Mađara), Retfala (507 Mađara), Antunovac (233 Mađara), ali i brojnih drugih u kojima su Mađari činili značajan broj, kao npr. Čepin s pustarama (728 Mađara 1900. godine), Dalj i Dalj. planina (584 Mađara), Erdut i Erdut. planina (548 Mađara) itd.⁶ Mađara je u Osijeku i osječkom kotaru 1900. godine bilo 8980, a 1910. godine 10875, no iako su činili svega 13,2% stanovništva osječkoga kotara 1900. godine i 13,7% 1910. godine, ipak je to predstavljalo značajan broj, posebice uzimajući u obzir činjenice da su 1900. godine u osječkom kotaru 20,5% stanovništva činili Nijemci, a 22,4% Srbi, odnosno da su Hrvati u osječkom kotaru tada činili tek relativnu većinu od 41,3%. Stoga je s jedne strane bio i opravdan strah Hrvata od moguće mađarizacije (ali i germanizacije Slavonije), budući da su Mađari imali kvalitetno izgrađenu infrastrukturu škola koju je konstantno dodatno unaprjeđivalo Društvo Julijan. Osim toga, zahvaljujući znanju jezika, obrazovani pripadnici mađarske nacionalne skupine imali su i relativno jednostavan pristup

poslu na željeznici i u činovništvu, a poljoprivrednicima je gospodarski pomagala i Mađarska agrarna banka, sa sjedištem u Osijeku. Promatrano prema vjeroispovijesti, većina Mađara u Slavoniji bili su katolici, a izuzetak je činilo otprilike 4000 stanovnika već spomenutih naselja Hrastin, Laslovo, Korod i Retfala nedaleko od Osijeka koji su bili reformirani kršćani (kalvini), još od 1541. godine, kada su prešli na tu vjeru za vrijeme osmanlijske okupacije.

SZLAVÓNIAI MAGYAR ÚJSÁG

Szlavóniai Magyar Újság (*Slavonske mađarske novine*) tjedne su novine koje su tiskane u Osijeku od 1908. do 1918. godine i izlazile su u nedjelju. One su, kao što im i samo ime sugerira, bile namijenjene prvenstveno Mađarima koji su živjeli u Slavoniji, ali i Mađarima u Banskoj Hrvatskoj. Sadržajno se uglavnom nisu bavile temama koje su se odnosile na južnu Ugarsku, tj. današnju hrvatsku Baranju (gdje danas živi najveći broj pripadnika mađarske nacionalne manjine u Hrvatskoj), budući da je to područje tada bilo sastavnim dijelom ugarske (mađarske) države. *Szlavóniai Magyar Újság* informirao je slavonske Mađare o raznim društvenim događajima, podizanju njihovih crkava i osnivanju škola, no i o praktičnim i korisnim, a ujedno i kontroverznijim pitanjima kao što su članci o tome gdje su se nalazila jeftina poljoprivredna zemljišta, koje su prednosti intenzivnoga stočarstva, kako dobiti najpovoljniji kredit, kako dobiti pravo na korištenje javnih površina, na što pripaziti prilikom popisa stanovništva, način za dobivanje besplatnoga školovanja itd.

Sjedište uredništva u vrijeme pokretanja tih novina bilo je na adresi Vašarište 19, odnosno današnja Gundulićeva ulica.

O tim novinama gotovo da i nije pisano. Jedini članak koji je detaljnije obradio taj tjednik napisali su Makkai Béla i Makkai Várkonyi Ildikó,⁷ a u hrvatskoj javnosti gotovo je nepoznato i samo postojanje tih novina.⁸

Iako u *Građi za bibliografiju osječkih novina*⁹ taj list nije naveden, u prilogu tom radu nalazi se popis osječkih tiskara u Osijeku od 1735. do 1945. godine, koji je zapravo preuzet od Marije Malbaše (*Povijest tiskarstva u Slavoniji*), a u tom popisu se navodi da je u Osijeku od 1908. do 1918. postojala „Tiskara Polonji Zoltana“. Radi se ipak sasvim sigurno o glavnom uredniku *Szlavóniai Magyar Újsága* - Zoltánu Poliányi, koji nije bio vlasnik tiskare, niti se ona zvala po njemu, nego je vjerojatno samo nadgledao njezin rad kao glavni urednik novina. Naime, na posljednjoj stranici svakoga broja tih novina navedeno je da se i tiskara koja ih je tiskala nazivala jednako kao i one („Nyomd. a „Szlavóniai Magyar Újság“ könyvnyomdájában Eszék“; Tiskano u tiskari „Slavonske mađarske novine“ u Osijeku). Nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije ta je tiskara prodana

⁷ Makkai, Makkai-Várkonyi, 1994., A “Szlavóniai magyar újság” és a horvátországi magyarság (1908-1918) // *Fejezetek a horvátországi magyarok történetéből*, Teleki László Alapítvány - Közép-Európa Intézet, Budimpešta

⁸ Vinaj, 1998., Povijest osječkih novina 1848.-1945., str. 3-45

⁹ Vinaj, 2004., Građa za bibliografiju osječkih novina 1848-1945. // *Knjižničarstvo: glasnik Društva bibliotekara Slavonije i Baranje*, 1/2, str. 7-35

osječkoj socijaldemokratskoj stranci. Na hrvatskom jeziku, u članku *Povijest tipografije u Osijeku* Josip Bösendorfer navodi samo da je u razdoblju od 1908. do 1918. godine postojao *Szlavóniai Magyar Újság* te da ga je vodio „Zoltan Polyáni (!), osnivač mađarskoga kluba u Osijeku i veliki propagator mađarštine“.¹⁰ O postojanju tih novina navodi još 1970. Josip Guljaš, no zaključuje „Ali, o pokretanju toga lista ne znamo gotovo ništa.“¹¹

Szlavóniai Magyar Újság ili „Osječki tjednik“, kako ga nazivaju Makkai, bio je tiskovina koja nije bila osnovana iz poslovnih, tržišnih razloga, nego prvenstveno političkih. Glavni je zadatak tih novina bilo informirati Mađare u Slavoniji na materinjem jeziku, ali ih i politički usmjera-vati prema ideji jedinstvene mađarske države. Na taj način, koristeći se vlastitom dijasporom, ali i s ciljem utjecaja na njemačko stanovništvo u Slavoniji lojalno dualizmu, list je težio načiniti svojevrsnu protutežu novinama Hrvatsko-srpske koalicije odnosno njihovome zalaganju za trijalizam ili zajedničku južnoslavensku državu.¹² Ipak, za razliku od često službenog i poluslužbenog ekspanzionističkog i agresivnog stava ugarske vlade, te su osječke novine predstavljale umjereniju struju, čiji je prvenstveni cilj bio njegovati svijest o mađarskom nacionalnom identitetu te usto zastupati i gospodarske, vjerske i kulturne interese mađarskog stanovništva u Slavoniji. Namjera lista bila je postati organom koji će, uz ostale institucije, osigurati opstanak mađarskog naroda balansirajući između stavova ugarske vlade u Budimpešti i Zemaljske vlade u Zagrebu.

Za glavnog urednika *Szlavóniai Magyar Újsága* izabran je Poliányi Zoltán, koji je prije dolaska u Osijek bio u Bukureštu glavni urednik novina *Bukaresti Magyar Ujság* (*Bukureštanske mađarske novine*). Za svoj rad u tim novinama zaradio je ne samo priznanje tadašnje rumunjske vlade, nego i njezinu državnu nagradu rumunjske vlade. Budući da su suradnici uglavnom bili učitelji, svećenici i odvjetnici cijelo uredništvo *Szlavóniai Magyar Újsága* bilo je stručno i sposobno za taj.¹³

Probní broj tih novina izdan je 4. listopada 1908. s podnaslovom *A Horvát-Szlavónországokban élő magyarok lapja* (*List za Mađare koji žive u Hrvatskoj i Slavoniji / Banskoj Hrvatskoj*). U uvodniku je Poliányi naglasio da će novoizdane novine prvenstveno pisati o „problemima svagdašnjega kruha Mađara“. Pri tome kada piše slavonskim Mađarima, odnosno svom ciljnom čitateljstvu, upozorava ih da budu u dobrim odnosima s „domaćinima“, Hrvatima, što već ukazuje na različit, ne-ekspanzionistički pogled na njih, za razliku od mađarske vlade. Takav stav dodatno osnažuje i riječima „poštujte zakone i običaje ove države, ali kao narod

živite sva prava koja su ukorijenjena u zakonu“.¹⁴ Naveo je i da je ne samo u interesu Mađara da nauče hrvatski jezik, nego je to i preduvjet dobrih odnosa i prijateljstva među dvama narodima. Prije nego što je izdan, primjerak novina Poliányi je poslao i uredništvu osječkih oporbenih novina na hrvatskom jeziku *Narodnoj Obrani* s popratnim pismom u kojem je naveo da će „uvijek vjerno služiti interesima svojih suzemljaka, dakle Hrvata“ te da se zalaže za „prijateljski sporazum“ koji će biti od „koristi baš na onom polju, koji je za ovu državu od najveće važnosti, na polju gospodarstva, obrta i prometa“. *Narodna Obrana* je vrlo oprezno primila na znanje izlazak tih novina na mađarskom jeziku i na to odgovorila da je „sporazum između Hrvata i Magjara moguć samo onda, ako se ovi posljednji budu držali zakona i to u svim njegovim točkama.“¹⁵

Rubrike koje su u svakom broju tog mađarskog tjednika zastupljene bile su *Belpolitikai hirek* (*Vijesti iz unutarnje politike*, odnosno Austro-Ugarske Monarhije), *Horvátországi hirek* (*Vijesti iz Hrvatske*), *Magyarországi hirek* (*Vijesti iz Mađarske*, odnosno iz Ugarske), *Hirek a nagyvilágból* (*Vijesti iz svijeta*), *Közgazdaság* (*Gospodarstvo*) osim toga su sadržavale i razne promidžbene oglase većinom osječkih i slavonskih tvrtki. Zanimljivost predstavljaju i književni ulomci koji se često pojavljuju u nastavcima u pojedinim brojevima, a koji nisu nigdje dalje objavljavani, primjerice, *Gyermekszerelem*, *Rajz a szlavóniai magyarság életéből* (*Dijete ljubavi, crtež iz života slavonskog mađarstva*) autora Jenő Hallera. U mnogim brojevima nalaze se i razni komentari na tadašnje društvene događaje, obično na prvoj stranici i često napisani od glavnoga urednika novina.

Novine su imale četiri stranice velikoga formata. *Cijena godišnje pretplate 1908. iznosila je 5 kruna, a jedan primjerak 10 filira. Godine 1911. cijena jednoga primjerka bila je 12 filira, a godišnja pretplata 6 kruna, dok je zbog inflacije 1918. cijena jednoga primjerka novina porasla na 24 filira, a godišnja pretplata na 12 kruna.*

Godine 1909., u drugoj godini izdavanja, s 2.500 primjeraka tjedno bili su drugi najtiražniji list u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, i to odmah iza zagrebačkog *Obzora*. Broj pretplatnika bio je 335 u Osijeku, 20 u Zagrebu, 1.438 u cijeloj Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, a 180 u Mađarskoj. Uličnom prodajom prodavano je 60 primjeraka. Istodobno je 155 primjeraka besplatno slano u slavonske općine s mađarskim stanovništvom, a 312 primjeraka slano je, također besplatno, u promotivne svrhe, u druga mjesta u Banskoj Hrvatskoj.¹⁶ Do 1912. godine naklada je porasla na čak 5.000.¹⁷ Iste godine, točnije 10. studenog, povećan je i broj

¹⁴ Makkai, 2011., Magyar nemzetpolitikai törekvések Szlavóniában a 19-20. század fordulóján // *Rovátkák*, 1/2011, HunCro Mediaközpont Kft., Osijek, str. 67-68

¹⁵ *Narodna Obrana*, 1908., 4. listopada, str. 3

¹⁶ Makkai, Makkai-Várkonyi, 1995., A “Szlavóniai magyar újság” és a horvátországi magyarság (1908-1918), u: *Fejezetek a horvátországi magyarok történetéből*, Teleki László Alapítvány - Közép-Európa Intézet, Budimpešta 1994., 93.; Kiss, Z. Géza: Drávaszög és Szlavónia református egyházai a 19. századi civilizációváltás idején 1817, 1886, // *Baranyai Történetírás 1992/1995. A Baranya Megyei Levéltár évkönyve.*, Baranya Megyei Levéltár, Pécs, str. 565

¹⁷ Szlavóniai Magyar Újság, 1912., br. 51, 22. prosinca 1912., str. 3

DB-1688

— 48 —

Szlavóniai Magyar Újság
 (A Horvát-Szlavónországokban élő magyarok lapja.)
 Előfizetési ár egész évre 5 K.

Minden itt élő magyar embernek erkölcsi kötelessége e lap támogatása, mely tisztán a Horvát-Szlavónországokban élő magyarság érdekeit szolgálja.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
ESZÉK, Gundulics-utca 6. sz.

Sl. 1 Reklama za tjednik Szlavóniai Magyar Újság

stranica sa 4 na 8, što je unatoč nešto smanjenom formatu predstavljalo kvantitativno povećanje sadržaja novina. Podnaslov novina zamijenjen je novim *A Horvát-Szlavóniai és Boszniai Magyarok Lapja* (*List Mađara Hrvatske-Slavonije i Bosne*).

Poliány je kao urednik godišnje primao 4.800 forinti, a list je od mađarske vlade godišnje dobivao 5.000 forinti subvencije.¹⁸ Ti iznosi svjedoče o izdašnoj potpori koju su list i urednik primali od mađarske vlade i koja je zapravo bila jamstvo opstojnosti lista.

Kako se rat bližio kraju, tako je i broj stranica 1918. ponovno smanjen na 4. Posljednji broj (broj 45 iz 1918.) otisnut je 10. studenog. Ukupno je dakle, na više od 3.000 stranica, otisnuto 526 brojeva (13 brojeva u 1908., 52 broja godišnje od 1909. do 1917. i 45 brojeva 1918. godine).

Osim tjednika *Szlavóniai Magyar Újság* u Osijeku je paralelno jednom godišnje izdavan i kalendar *Szlavóniai Magyarok Képes Kalendáriuma* (*Oslíkani kalendar slavonskih Mađara*), i to u pravilu u nakladi od 20.000 primjeraka.¹⁹

Povremeno su izdavane u Osijeku i knjige, pa su tako samo 1912. izdane *Légrad története* (*Povijest Legrada*, autor Jenő Haller²⁰), *Az Ezeréves Magyarország a honfoglalástól napjainkig* (*Tisućugodišnja Mađarska od doseljenja do današnjih dana*); *Kaczagjunk* (*Smijemo se; Vicevi*, autor Zoltán Poliány) itd. Cijena primjerice posljednje knjige u narudžbi iznosila je 1 krunu, što je za onodobne prilike bilo relativno povoljno.

Kao što i Makkai zaključuju u svom članku, *Szlavóniai Magyar Újság* nije bio samo izdanje namijenjeno Mađarima u Slavoniji koji su bili izloženi asimilaciji, nego također i „tajno oružje“ propagande mađarske vlade, kao što je navodio onodobni hrvatski oporbeni tisak. Na to upućuje i činjenica da je glavni urednik Poliány plaću dobivao od Julijanskog društva, te da se novine nisu mogle izdavati bez državnih subvencija i pokroviteljstva. Tako je list, uslijed raspada Austro-Ugarske Monarhije počeo bilježiti velike gubitke, ne samo prihoda od oglasa nego i pretplatnika, pa je zbog toga i prestao izlaziti.²¹

Ipak, imajući u vidu tadašnji društveni kontekst i posebice diskurs medija te su novine bile iznenađujuće umjeren list, koji je odgovarao potrebama slavonskih Mađara i nije bio uvredljiv i netolerantan prema hrvatskim oporbenim novinama i većinskom (hrvatskom) stanovništvu, čak i u slučajevima kad je hrvatsko novinstvo potenciralo sukobe i polemike.

18 Szili, 1995., Kivándorlás Délkelet-Dunántúlról Horvátországba És Szlavóniába // *Baranyai Történetírás 1992/1995. A Baranya Megyei Levéltár évkönyve.*, Baranya Megyei Levéltár, Pécs, str. 565.

19 Makkai, 2011., Magyar nemzetpolitikai törekvések Szlavóniában a 19-20. század fordulóján // *Rovátkák*, 1/2011, HunCro Mediaközpont Kft., Osijek, str. 67

20 Jenő Haller (1876.-1943.), godine 1934. promijenio prezime u Láposi, bio julijanski učitelj u Velikoj Pisanici, a od 1912. do 1914. učitelj u mađarskoj željezničkoj školi u Osijeku i novinar *Szlavóniai Magyar Újsága*.

21 Makkai, Makkai-Várkonyi, 1994., A „Szlavóniai magyar újság” és a horvátországi magyarság (1908-1918) // *Fejezetek a horvátországi magyarok történetéből*, Teleki László Alapítvány - Közép-Európa Intézet, Budimpešta, str. 102

Szlavóniai Magyar Újság predstavlja dosad gotovo potpuno nekorišteni izvor za povijest ne samo mađarske nacionalne komponente u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji u posljednjem desetljeću Austro-Ugarske Monarhije, nego i za povijest Osijeka i Slavonije, pa i jedan poseban pogled na razne društvene pojave i političke poglede te su te novine sadržajno značajna satavnica hrvatske historiografije i novinstva.

Posebnu vrijednost novinama pridaju vijesti lokalnoga karaktera, ponajviše one iz života mađarske zajednice, koje u ostalim novinama u pravilu nisu bile detaljnije praćene osim u smislu kritike (primjerice otvorenje Mađarske škole u Vladislavcima), no postoji i mnoštvo zabilježenih događaja koji se odnose i na primjerice svakodnevni život Mađara Osijeka, koji su, ako i jesu bili zabilježeni u drugim novinama, u *Szlavóniai Magyar Újságu* predstavljeni uz dodatne pojedinosti ili iz drugoga kuta. Tako je relativno opširno pisano o izgradnji mađarske kapelice u Osijeku, a pisano je i o štrajku u Tvornici pokušava Povichil 1908. godine.

STAV OPORBENOG HRVATSKOG TISKA PREMA SZLAVÓNIAI MAGYAR ÚJSÁG

*Narodna Obrana*²² nazvala je *Szlavóniai Magyar Újság* „mađarskim propagandnim listom“ i „opasnim“, zatim „divljim azijskim hordama“ i drugim pogrdnim nazivima. Na takve napade uredništvo nije odgovaralo nego je u pravilu smireno, argumentirano i s taktom odgovaralo da je izdavanje novina na mađarskom jeziku u Banskog Hrvatskoj njihovo zakonsko pravo koje nije usmjereno ni protiv koga i kojemu nije cilj mađarizacija.²³ Ipak, unatoč svojoj umjerenosti pri pisanju, list je banskom naredbom od 26. ožujka 1916. godine bio na kraće vrijeme i zabranjen.²⁴

Napade na *Szlavóniai Magyar Újság* objavio je i tjednik Starčevićeve Hrvatske stranke prava, varaždinske *Hrvatske pravice*. Tako su 5. rujna 1908. povodom vijesti o planiranju izdavanja tog lista na mađarskom jeziku pisali da se tim novinama sve više jača mađarski „šovinizam i gospodstvo nad Hrvatskom“ i „da nema branitelja nagodbe, Raucha i rezolucionaša, ne bi Mađari nikad postali tako jogunjasti te počeli izdavati u drugom Hrvatskom gradu – Magjarske novine. Zato dolje sa nagodbom (misli se na Hrvatsko-Ugarsku nagodbu 1868. godine, op. a.) i s njezinim braniteljima, zvali se oni Rauch ili Nikolić, Kulmer ili Vrbanić, Magdić ili Czernkovich.“²⁵ U narednom razdoblju nisu imali osnove za napade na *Szlavóniai Magyar Újság* budući da on svojim pisanjem nije izazivao sukobe niti bio neprijateljski raspoložen prema Hrvatima, no povodom naredbe hrvatsko-

22 Narodna Obrana bio je osječki dnevni list koji je počeo izlaziti 1902. godine, od početka rujna 1914. godine mijenjaju naziv u Hrvatska Obrana, a prestaju izlaziti 1923. godine.

23 Makkai, Makkai-Várkonyi, 1994., A „Szlavóniai magyar újság” és a horvátországi magyarság (1908-1918) // *Fejezetek a horvátországi magyarok történetéből*, Teleki László Alapítvány - Közép-Európa Intézet, Budimpešta, str. 91

24 Éva Lakatos, Magyar irodalmi folyóiratok, Petőfi Irodalmi Múzeum, Budimpešta, 1988., 2677., Josip Bösendorfer, Povijest tipografije u Osijeku // *Grada za povijest književnosti hrvatske*, knjiga XIV, JAZU, Zagreb 1938., 142.

25 *Hrvatske pravice*, 1908., br. 36, Varaždin, 5. rujna 1908., str. 4

slavonske vlade od 8. lipnja 1910. godine da se svi oglasi koji se objavljuju u *Narodnim novinama* i *Agramer Zeitungu* moraju od nadalje objavljivati i *Szlovóniai Magyar Újságu*, u tjedniku *Hrvatske pravice* protumačeno je da je to pomaganje „magjarske štampe na hrvatskom teritoriju“ te da bi trebalo spriječiti razbacivanje narodnog novca u protunarodne svrhe.²⁶ Imajući u vidu pravaške svjetonazore, bila je to čak i umjerena reakcija.

Tako je npr. na članak *Farkas a bárányok között* (Vuk među janjčićima) objavljen u 8. broju 1909. godine, reagirala vinkovačka *Svjetlost* člankom „Hajka proti evangeličkom senioru“.²⁷ Naime, *Szlovóniai Magyar Újság* objavio je u navedenom članku „da i neki evang. a. k. senior po redu pohada općine i u crkvenim skupštinama diže hajku protiv mađarskih škola. On traži da evangelisti koji su većinom njemačkog porijekla izvade svoju djecu iz julijanskih i željezničkih škola i da ih radije dadu podučavati u hrvatskim školama, jer da mađarskoga jezika u Hrvatskoj ne treba.“ *Svjetlost* na to piše da se u konkretnom slučaju radi o pučkoj školi u Starim Jankovcima te da je školski odbor zatražio osnivanje škole na njemačkom jeziku „radi religiozno-crkvenih interesa“ i taj dopis prosljedio evangeličkom župnom uredu u Neudorfu (Novom Selu kod Vinkovaca) odnosno Nikoli Abbafyju, na što im je predloženo upisivanje djece u hrvatsku školu, jer je nakon poduže rasprave zaključeno da je „ovdje u zemlji hrvatski jezik puno potrebniji od mađarskoga,“ a osim toga da će im hrvatska škola omogućiti i podučavanje njemačkoga jezika tjedno pet sati.²⁸ Radilo se očito o slučaju gdje je uredništvo tog mađarskog lista bilo krivo obaviješteno, no to ipak ukazuje na činjenicu da su i hrvatska javnost i, posebice hrvatske tiskovine, pažljivo pratili tekstove tih novina i reagirali ukoliko bi uočili kakvu netočnost u njihovu izvještavanju.

POSLIJERATNE OSJEČKE NOVINE NA MAĐARSKOM JEZIKU

Magyar Ujság

Nakon propasti Austro-Ugarske Monarhije u novostvorenoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca osječki i slavonski Mađari nisu imali svoje novine do 1921. godine. Tada je u Osijeku József Ormai, kao glavni urednik, pokrenuo izdavanje tjednih²⁹ novina na mađarskom jeziku, i to pod nazivom *Magyar Ujság* (*Mađarske novine*) i podnaslovom *Független politikai, társadalmi és közgazdasági, képes hetilap* (*Nezavisni politički, društveni i gospodarski oslikani tjednik*). Novine su imale 8 stranica i uglavnom su slijedile prijeratnu koncepciju osječkih tjednih novina *Szlovóniai Magyar Újsága*, ali su sadržavale i dodatak članke koji su se odnosili na područje današnje hrvatske Baranje te Bačku,³⁰

a uz to su bili bogatiji ilustracijama (karikaturama, portretima, fotografijama) nego prijeratne novine. Bile su tiskane u osječkoj „Srpskoj štampariji d.d.“, koja se nalazila u Strossmayerovoj ulici br. 100. Cijena primjerka iznosila je 6 kruna. Posljednji (126.) broj izdan je 25. lipnja 1922. i u njemu je navedeno da je izdavanje obustavljeno uslijed tehničkih razloga do 1. rujna te godine. Glavni urednik nadao se, dakle, da će izdavanje uskoro moći biti nastavljeno, pa tako navodi: „Jednako kao što je za mene bolno napraviti stanku, vjerojatno će jednako tako neugodno biti pogođeni i naši čitatelji, koji su uvijek vjerno čuvali mađarsku kulturu i bili zainteresirani za tihu i hrabru borbu moga lista za mađarstvo. Nadam se ni sada ne će biti iznevjereni.“³¹ Na koncu navodi i to da će onim pretplatnicima koji ne žele čekati izlaženje novoga broja uplaćeni iznos za pretplatu biti vraćen. Sljedeći broj, međutim, nikada nije izašao, zsigurno stoga što broj zainteresiranih pretplatnika nije bio dovoljan za izdavanje tjednih novina na mađarskom jeziku, a izostale su i prijeratne subvencije Julijanskog društva i mađarske vlade.

Szlovóniai Magyar Néplap

Nakon objavljivanja posljednjeg broja *Magyar Ujsága* uslijedila je petogodišnja stanka u izdavanju novina na mađarskom jeziku. Tu je stanku prekinulo izdavanje tjednih novina *Szlovóniai Magyar Néplap* (*Slavonski mađarski narodni list*), koje su izdavane u vojvodanskom gradu Somboru. Prvi broj izdan je 1. prosinca 1927. godine. Podnaslov novina glasio je *A szlavón és horvátország magyar népkörök hivatalos lapja* (*Službeni list slavonskih i hrvatskih mađarskih narodnih krugova*). Međutim, od 14. broja izdanog 19. travnja 1928. uredništvo novina nalazilo se u Osijeku, u Jägerovoj ulici br. 20, pa je tako i na naslovnici Osijek zamijenio Sombor kao sjedište uredništva, a promijenjen je i podnaslov novina u *Független politikai és közgazdasági hetilap* (*Nezavisni politički i ekonomski tjednik*). Od narednoga 15. broja, od 26. travnja podnaslov je ponovno promijenjen, i to u „*A szlovóniai és baranyai magyarok független hetilapja*“ (*Nezavisni tjednik slavonskih i baranjskih Mađara*) i taj su podnaslov novine zadržale do kraja izlaženja. Samo tiskanje novina i dalje se odvijalo u Somboru. Za organizaciju tih novina ponajviše je bio zaslužan urednik dr. István Vimmer, zemljoposjednik iz Zagreba.³² Novine su izlazile na 4 stranice. Cijena godišnje pretplate iznosila je 72 dinara, a jedan primjerak koštao je 1,5 dinar. Te su novine zapravo bile službeno glasilo *Magyar Népköra* (*Mađarskog narodnog kruga*),³³ koje su promicale njegovo

novine objavljivale i članke o mađarskoj manjini koja je nastanjivala i ta područja. Opširnije o promjenama granica u: Ljubo Boban, *Hrvatske granice 1918.-1991.*, Zagreb, 1992., 23-28.

31 *Magyar Ujság*, 1922., br. 126, Osijek, 25. 6. 1922., str. 5

32 Napomenuti je da su tada sve osobe sa završenim fakultetom nosile doktorsku titulu. Botlik József; Csorba Béla; Dudás Károly, *Eltévedt mezgyekövek*, Hatodik Síp Alapítvány–Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1994, 113.; Kalapis Zoltán, Sajtótörténetünk fejezetei És dátumai 1848-1945., u: *Létünk*, god. XVIII., br. 3-4., Subotica, 1988., 515.

33 *Magyar Népkör* bio je kulturna i društvena organizacija mađarske nacionalne manjine u Kraljevini SHS (kasnije Kraljevini Jugoslaviji) koja je imala više mjesnih ogranaka u slavonskim, baranjskim i

djelovanje, ali kao što je u uvodniku prvoga broja navedeno „namijenjen zalaganju za kulturne, gospodarske i političke interese svih hrvatskih i srijemskih Mađara, bez obzira na njihovo stranačko opredjeljenje“. Dalje se navodi da su Mađari u Slavoniji raspršeni u više od 100 sela u kojima uglavnom nisu u većini i koji su tako potpuno nemoćni izraziti svoje želje. Uredništvo novina predlagalo je da bi se u svakoj općini gdje je bio veći broj Mađara, oni trebali uključiti u *Magyar Népkör*, jer da će tek u takvoj organizaciji imati mogućnost ne samo izraziti svoje želje nego ih i provesti u djelo. Želje Mađara u Slavoniji prvenstveno su bile poboljšanja gospodarskih i kulturnih uvjeta vlastite nacionalne zajednice, „dakle, jednakost, a ne bilo kakve privilegije (...) protiv srpske i hrvatske braće. Želimo da naša djeca ne zaborave svoj materinski jezik, da uče o mađarskoj kulturi (...) pored srpske i hrvatske kulture i jezika. Zbog tih smo ciljeva osnovali *Szlovóniai Magyar Néplap*. Ovaj se list nada da će pronaći mjesto u svakoj mađarskoj kući i u teškim danima biti tješitelj i jamac bolje budućnosti hrvatskih i slavonskih Mađara. Srdačno pozdravljamo svu našu braću Mađare iz Hrvatske i Slavonije i pozivamo da zajedno gradimo bolju i svjetliju budućnost. Daj Bože, da bude tako!“³⁴

Od zanimljive književno-povijesne rubrike koja se nalazila u gotovo svakom broju novina mogla bi se izdvojiti serija članaka *Szlovóniai magyarok* (*Slavonski Mađari*) u kojoj su opisani životopisi poznatih i manje poznatih mađarskih ličnosti s područja Slavonije.

Nakon šest mjeseci izlaženja novina objavljen je prigodni članak u kojem je navedeno da „pola godine nije mnogo, ali ako se uzme u obzir da se deset godina ništa nije radilo (...) učinci kreativnoga kulturnog rada već su vidljivi. Veseli nas da su nam naša mađarska braća koja žive u trokutu između Dunava, Drave i Save omogućila da možemo raditi kao dosada.“³⁵

Taj članak zapravo dodatno ukazuje na to da u Slavoniji (i Hrvatskoj) između 1922. i 1927. godine uistinu nisu izlazile nijedne druge novine. Osim toga, stanka u neizlaženju novina na mađarskom jeziku bila ja petogodišnja, a ne desetogodišnja, no autor članka se zsigurno referira na *Szlovóniai Magyar Újság* koji je prestao izlaziti 1918. godine. Dalje se u članku nastavlja da ipak „pola godina rada ne može nadoknaditi desetljeće apatije sto dvadeset tisuća naše razasute mađarske braće i za njihova se kulturna i politička prava treba još mnogo boriti. Omogućavanje provedbe prava iz ustavnoga zakona u praktičnom životu može se postići samo upornošću, jedinstvenošću i ustrajnošću. Više smo puta naglasili da je naš list neovisan, da ne služi nijednoj stranci nego da ima samo jednu, nesebičnu svrhu – mađarsko pitanje. *Szlovóniai Magyar Néplap* služi mađarskom narodu (...) Trebamo podržavati jedni druge i sve što je mađarsko! Sami trebate održavati mađarski tisak! (...) Pružite nesebičnu žrtvu s 18 dinara za tromjesečje da osigu-

vojvodanskim naseljima u kojima su Mađari činili većinu ili značajniji udio u stanovništvu.

34 *Szlovóniai Magyar Néplap*, 1927., br. 1., god. 1., Sombor, 1. 12. 1927., str. 1

35 Isto, br. 21., god. 2., Sombor, 7. 6. 1928., str. 3

rate kako bi list mogao raditi. Što više bude pretplatnika, to ćemo bolje moći za njih razvijati naš list. Stoga vas molimo ne samo da obnovite svoju pretplatu nego i da okupite i nove pretplatnike za naš list. (...) Nadamo se da će teškim radom i nama svanuti ljepša budućnost.“³⁶ Taj apel za novim pretplatnicima prema svemu sudeći ipak nije urodio plodom.

Naime, posljednji broj tih novina, broj 33., izdan je 30. kolovoza 1928. godine. U tom broju navodi se da je velik broj pretplatnika zaostajao s pretplatom u posljednjoj četvrtini godine te da mađarski tisak bez žrtve plaćanja pretplate od strane čitatelja ne može postojati. Zatim se navodi da financijska snaga lista nije neiscrpna te da se „snaga mađarskog tiska nalazi u ljubavi i velikodušnosti njegovih čitatelja“ koja mu je potrebna budući da se mađarski tisak bori za stjecanjem dodatnih (manjinskih) prava. „Tražimo sve Mađare da i dalje ostanu prijatelji našega lista, da šire naše novine i ako nam ukažu povjerenje, rezultati ne će izostati.“³⁷ Iako u tom posljednjem broju nije navedeno da list više ne će biti tiskan, sljedeći broj nije izdan.

Szlovóniai Ujság

Godine 1929. su pokrenute nove novine na mađarskom jeziku u Osijeku, pod nazivom *Szlovóniai Ujság* (*Slavonske novine*) i podnaslovom *Az SHS magyarságának független társadalmi, politikai, közgazdasági és mezőgazdasági illusztrált hetilap* (*Nezavisni društveni, politički, gospodarski i poljoprivredni ilustrirani tjednik za mađarstvo SHS-a*). Glavni urednik bio je István Strapko, a novine su vrlo kratko izdavane te nisu doživjele drugo godišće. Pored financijskih i drugih razloga koji su otežavali izdavanje novina na mađarskom jeziku, u to su se doba znatnije osjećale posljedice i u Kraljevini Jugoslaviji očito vezane za svjetsku gospodarsku krizu, pa je vjerojatno i ona imala određenoga utjecaja na tako kratko izlaženje tih novina.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Novine u koje je izvršen uvid za potrebe ovoga članka (*Szlovóniai Magyar Újság*) čuvaju se u Državnoj *Széchenyi* knjižnici u *Budimpešti* (*Országos Széchenyi Könyvtár*), pod signaturnom oznakom *H 7.778*, a novine su u cijelosti i mikrofilmirane, a primjerak na mikrofilmu čuva se pod signaturnom *FM3/1908*.

Primjerci Szlovóniai Magyar Néplapa čuvaju se u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, ali pod naslovom „Szlavonai (!) Magyar neplan (!): a szlován (!) es horvatoszagi (!) magyar nephorok (!) hivatalos lapja“, pod signaturnom 85.202. U NSK sačuvan je i *Szlovóniai Ujság*, pod signaturom 86.646 i naslovom „Szlavonai (!) ujsag (!): az SHS magyarsaganak (!) független (!), társadalmi (!), politikai, kozgazdasagi (!) es mezogazdasagi (!) illusztrált (!) hetilapja“. Budući da su te novine u katalogu zabilježene bez mađarskih grafema, a usto i uz nekoliko drugih različitih pravopisnih pogriješaka, eventualnim zainteresiranim istraživačima sa znanjem mađarskog jezika bilo ih je praktički nemoguće pronaći, a onima bez toga znanja takav naslov u

36 Isto.

37 Isto, br. 33., god. 2., Sombor, 30. 8. 1928., str. 3

katalogu ionako malo znači. Unatoč tomu, NSK je jedina institucija koja je sačuvala tu građu odnosno na drugim lokacijama nije zabilježeno da su navedene novine sačuvane.

U osječkom Muzeju Slavonije čuvaju se jedino tri primjerka novina *Magyar Újság*, posljednja tri broja iz 1922. godine (od 123. do 126.), tako da postoji mogućnost da su ostali brojevi i primjerci tih novina zauvijek izgubljeni.

Iako su sve navedene novine izdavane u Osijeku i bile namijenjene osječkim i slavonskim Mađarima, te je u njima bilo i mnoštvo tekstova o tome području, danas nažalost

javne kulturne institucije u Osijeku – Državni arhiv, Muzej Slavonije, Gradska i sveučilišna knjižnica, ne posjeduju ni jedan primjerak vrlo značajne osječke tiskovine s početka 20. stoljeća *Szlovóniai Magyar Újsága*, kao ni *Szlovóniai Magyar Néplapa*, izuzev Hemeroteke Muzeja Slavonije koja posjeduje već spomenuta tri simbolična primjerka *Magyar Újsága* iz 1922. godine.

PRILOG: Novinari, suradnici i autori tekstova u *Szlovóniai Magyar Újságu* (u tablici je, prema mađarskom pravopisu, navedeno prvo prezime, a zatim osobno ime).

GODINA	SURADNICI
1908.	Décsi S. Rózsika, György Árpád, Haller Jenő, Hild László, Tarnai Aladár, Tranger Károly
1909.	Alpári Lajos, Endródi Sándor, György Árpád, Haller Jenő, Izsák Ignác, Karó Károly, Kozma Imre, Kövér Bma, Krüger Aladár, Lénárth Imre, Lengyel Laura, Péterfy Tamás, Rác Béla, Radnóti Adolf, Sági Ernő, Szigligeti E. Miklós, Szívós Béla, Tömörkény István, Zsoldos László
1910.	Andor Ernő, Erdélyi Gyula, Garvay Andor, Haller Jenő, Kocsis József, Lányi Viktor, Lénárt Imre, Mikszáth Kálmán, Molnár Sándor, Rác Béla, Sági Ernő, Szemere György, Szigligeti E. Miklós, Tömörkény István, Tutsek Anna
1911.	Ábrányi Emil, Alpáry Lajos, Gaal Mózes, Haller Jenő, Haraszthy Lajos, Jókai Mór, Kiss Zoltán, Kocsis József, Kozma Imre, Kristály István, Pásztor József, Rác Béla
1912.	Feleki Sándor, Gottier Lajos, Haller Jenő, Hoós Ferenc, Jakab Ödön, Kiss Zoltán, Kocsis József, Kontler Gyula, Kóréh Endre, Kozma Imre, Lenkei Henrik, Nagy Géza, Péterfy Tamás, Sajó Sándor, Szebenyei József, Sz. Szigethy Vilmos, Török Gyula
1913.	Cserzy Mihály, Damó Oszkár, Haller Jenő, Kontler Gyula, Kozma Imre, Lénárth Imre, Lőrinczy György, Molnár Ernő, Péczely József, Sági Ernő, Szabolcska Mihály, Szecső Vilmos, Tömörkény István, Zöldi Márton
1914.	Benedek János, Csobánczy Imre, Faragó Imre, Kovács János, Lengyel Gyula, Lévy József, Molnár Sándor, Móricz Zsigmond, Sajó Sándor
1915.	Móra Ferenc, Szabó Imre
1916.	Arany Dénes, Gracza János, Hild László, Istvánffy Gyula
1918.	Hild László

Tablica 1³⁸
Vrelo: Éva Lakatos, *Magyar irodalmi folyóiratok, Petőfi Irodalmi Múzeum, Budimpešta, 1988., 2677-2678.*

38 Izdvojeni su suradnici Szlovóniai Magyar Újsága zbog njihova značaja za mađarsku nacionalnu manjinu u navedenom razdoblju te relativno dugog kontinuiteta izlazenja.

IZVORI

osječko mađarsko novinstvo

1. Szlovóniai Magyar Újság, Osijek, 4.10.1908.–10.11.1918., gl. urednik Zoltán Poliány
2. Magyar Újság, Osijek, 1921.- 25.6.1922., gl. urednik, József Ormai
3. Szlovóniai Magyar Néplap, Sombor, Osijek, 1.12.1927.-30.8.1928., gl. urednik István Vimmer
4. Szlovóniai Újság, Osijek, 1929., gl. urednik István Strapko

LITERATURA

BOLTIK, J., CSORBA, B., DUDÁS K., 1994., *Eltévedt mezsgyékövek*, Hatodik Síp Alapítvány–Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest

BÖSENDORFER, J., 1938., *Povijest tipografije u Osijeku // Građa za povijest književnosti hrvatske*, knjiga XIV, Zagreb : JAZU

GUJAŠ, J., 1971., *Nacionalna obrana* Mađara u Slavoniji na prijelomu XIX i XX st. u okviru “Slavonske akcije” // *Historijski zbornik*, br. 23-24, Zagreb

KALAPIS, Z., 1988., *Sajótörténetünk fejezetei És dátumai 1848-1945. // Létünk*, god. XVIII., br. 3-4, Subotica

KISS, Z., 1995., Géza : Drávaszög és Szlovónia református egyházai a 19. századi civilizációváltás idején 1817, 1886 // *Baranyai Történetírás 1992/1995. A Baranya Megyei Levéltár évkönyve.*, Baranya Megyei Levéltár, Pečuh

LÁBADI, K., 2012., *Egyházak Alsó-Baranyában és Szlovóniában*, Osijek : HunCro

LAKATOS, É., 1988., *Magyar irodalmi folyóiratok*, Budimpešta : Petőfi Irodalmi Múzeum

b) ostale novine

1. Hrvatske pravice, 25. lipnja 1910., br. 26., 5. rujna 1908., br. 36.
2. Narodna Obrana, 4. listopada 1908.
3. Svjetlost, 28. ožujka 1909., br. 13.
- c) ostali izvori
1. Lakatoš, Josip, Narodna statistika, Osijek, 1914.
2. Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880.-1991. po naseljima, knjiga 4., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 1998.

MAKKAI, B., 2011., *Magyar nemzetpolitikai törekvések Szlovóniában a 19-20. század fordulóján. Rovatkák*, 1/2011, Osijek : HunCro Mediaközpont Kft.

MAKKAI, B.; MAKKAI VÁRKONYI I., 1994., A “Szlovóniai magyar újság” és a horvátországi magyarság (1908-1918) // *Fejezetek a horvátországi magyarok történetéből*, Teleki László Alapítvány - Közép-Európa Intézet, Budimpešta

SZILI, F., 1995., *Kivándorlás Délkelet-Dunántúlról Horvátországba És Szlovóniába. Baranyai Történetírás 1992/1995. A Baranya Megyei Levéltár évkönyve.* Pečuh : Baranya Megyei Levéltár

VINAJ, M., 2004., *Građa za bibliografiju osječkih novina 1848-1945 // Knjižničarstvo*, 7, 1/2, Osijek : Muzej Slavonije.

VINAJ, M., 1998., *Povijest osječkih novina 1848.-1945*, Osijek : Muzej Slavonije

HUNGARIAN JOURNALISM IN OSIEK AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

SUMMARY

The paper presents the Hungarian journalism in Osijek in the first three decades of the 20th century, more precisely from 1908 to the late 1920s, i.e. to 1929. The main part of the paper deals with *Szlovóniai Magyar Újságom*, the most significant Hungarian newspapers with the longest presence in the early 20th century, which was being published for a full decade, all the way to the fall of Austro-Hungarian Monarchy. Another attempt of publishing Hungarian newspapers in Osijek was made in the newly established Yugoslav state in 1921. These newspapers were entitled *Magyar Újság*, but since the Hungarian community in Osijek has no foreign financial support, the publishing was abandoned as soon as in 1922. Then it came to a five-year break after which, in 1927, *Szlovóniai Magyar Néplap* started to be published. Despite their highly set goals, these newspapers were terminated in June of the following year. The last newspapers of Osijek published in the Hungarian language under the name *Szlovóniai Újság* were shortly published during the year 1929.

Osijek newspapers published in Hungarian have been not only an almost unexploited source for the history of the Hungarian national component in the last decade of the Austro-Hungarian Monarchy and in the first decade of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes but also an interesting source for the history of Osijek and Slavonia and thus represents a particular view to various social phenomena, relevant for the entire Croatian national historiography and journalism. A special value to the newspapers was given by local news, particularly by those related to the life of the Hungarian community, which were in the principle not covered in detail in other newspapers from the viewpoint of critique. Yet, there are a number of recorded events referring to the everyday life of Osijek, which, if reported in other newspapers at all, were in Hungarian newspapers shown accompanied with additional details or from another perspective.